Pregledni naučni rad
UDK:316.624:349.9
DOI:10.7251/ZND2601541N

DA LI JE POTREBNO SNIZITI GRANICU KRIVIČNE ODGOVORNOSTI MALOLETNIKA I NA DECU?

***Dr Gordana Nikolić*[295]**
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

Apstrakt: *Republika Srbija, kao i zemlje regiona i Evrope, je strana ugovornica Konvencije o pravima deteta Ujedinjenih nacija i kao takva se obavezela da odredbe te Konvencije poštuje, uključujući stavove Komiteta za prava deteta, ugovornog tela koje vrši nadzor nad odredbama tog međunarodnog ugovora. Ipak, mnogi dogadjaji i eskalacija nasilja među decom uticali su na preispitavanje odluke koja se odnosi na smanjivanje krivične odgovornosti maloletnika i na decu odnosno spuštanja granice krivične odgovornosti sa 14 na 12 godina. Od te ideje se, za sada, odustalo smatrajući da se radi samo o kaznenonom populizmu, te da je treba preispitati. Sa druge strane, Komitet za prava deteta Ujedinjenih nacija je ocenio da nijedna država ugovornica Konvencije ne treba da propiše uzrast krivične odgovornosti niži od 14 godina i čak preporučuje da se postepeno podiže uzrasna granica krivične odgovornosti. Autor se u radu bavi upravo ovom temom, analizirajući položaj maloletnika u krivičnom zakonodavstvu Srbije i njihov statistički prikaz kao izvršioca krivičnih dela, smatrajući da je ova kategorija maloletnika bila u poziciji dece u riziku, čija je eskalacija ponašanja dobila ulogu krivične odgovornosti, upravo zbog starosne granice. Na osnovu ove analize, autor u radu donosi zaključak o tome da li je potrebno i dozvoljeno spustiti granicu krivične odgovornosti sa 14 na 12 godina navodeći razloge koji ovu odluku opravdavaju ili ne, uzevši u obzir medjunarodne akte i stavove krivičnopravne teorije i prakse.*

Ključne reči: *deca, malolenici, krivična odgovornost, Konvencija o pravima deteta, krivično zakonodavstvo.*

Uvodna razmatranja

Krivično zakonodavstvo Srbije (*"Službeni glasnik RS"*, broj 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19 i 94/24) i zemalja regiona propisuje odgovornost za lica od 18 godina, punoletne ucinioce krivičnog dela i od 14 godina, maloletne učinioce uz ograničenje izricanja kazne maloletničkog zatvora samo izuzetno na starije maloletnike, smatrajući mlađe maloletnike kao lica koja su zbog svog nedovršenog psihološkog statusa još uvek nesposobna da podležu potpunoj krivičnoj odgovornosti. Imajući ovo u vidu, ova kategorija maloletnika smatra se uzrastom između dece i „pravih" maloletnika, te se zbog toga zakonodavac i odlučio da maloletnike klasifikuje u mlađe i starije maloletnike.

Lica u uzrastu do 14 godina nazivaju se decom i prema njima se ne mogu primeniti krivične sankcije, niti druge krivično-pravne mere ako učine krivično delo. Ovo rešenje primenjuje gotovo sve evropske zemlje i smatra se pravnim standardom državama članicama Saveta Evrope i Evropke unije.

Ukoliko posmatramo lepezu krivične odgovornosti starosnih učinilaca krivičnih dela možemo podeliti u tri kategorije: decu (starosnog uzrasta do 14 godina), maloletnike (starosnog uzrasta od 14

[295] chupka84@gmail.com

do 18 godina) i punoletna učinioce krivičnih dela (starosti do 18 godina). Imajući u vidu da deca ne podležu krivičnoj odgovornosti i da se prema njima ne primenjuju krivične sankcije, maloletna i punoletna lica podležu krivičnoj odgovornosti i smatraju se odgovorni licima za izvršena krivična dela. Osetljivu kategoriju lica čine mlađi maloletnici koju čine lica uzrasta od 14 do 16 godina i prema njima se ne primenjuju sve krivične sankcije kao i prema starijim maloletnicima.

Mnoga dešavanja u kriminalističkoj i pravosudnoj praksi (Bošković, 2002) nameću pitanje da li potrebno spustiti granicu krivične odgovornosti na 12 godina umesto dosadašnje 14, imajući u vidu da su lica uzrasta 12 i 13 godina po uzratu bliži mlađim maloletnicima (od 14 do 16 godina) i dovoljno odrasla da shvate značaj svog ponašanja.

Ipak, rešenje nije toliko jednostavno i više je argumenata da se granica krivične odgovornosti zadrži na 14 godina, kako iz međunarodnopravnih razloga, poštujući Konvenciju o pravima deteta (Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 15, 1990), tako i standarda koje svaka zemlja postuje kao članica Evropske unije ili kao kandidat za njeno članstvo.

U radu će biti prikazan polozaj dece i maloletnika u pravu Republike Srbije, a potom će biti analiziran položaj maloletnika u krivičnom sistemu Srbije i njihova zastupljenost u izvršenju krivčnih dela kroz pravosudno stastističku praksu, ali i mišljenja o spuštanju granice krivične odgovornosti. Ovi podaci će pomoći u analizi trenda izvršenja krivičnih dela od strane maloletnika, dovodeći u vezu broj dece koja su bila u riziku da postanu potencijalni učinioci krivičnih dela.

Krivičnopravni sistem Republike Srbije (Stojanović, 2019) i zemalja regiona (Simović, 2013) nema adekvatan odgovor na krivična dela koja učine lica mlađa od 14 godina. Ovo rešenje je i opravdano, imajući u vidu da u skladu sa medjunarodnim standardima deca ne podležu krivičnoj odgovornosti. Na iznenadjenje naučne i stručne javnosti, sposobnost dece da izvrše teška krivična dela je dovela u pitanje granicu spustanja krivične odgovornosti. Autor će u radu nastojati da analizira ovu dilemu i pokušati da odgovori na ovo pitanje.

Položaj dece i maloletnika u domaćem pravu

U Srbiji se do donošenja Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005) prema maloletnicima primenjimevalo maloletničko krvično pravo koje je bilo deo krivičnog prava i kojim se određivao krivičnoprvani položaj maloletnih lica kao učinilaca, odnosno žrtava krivičnih dela. Odredbe o kažnavanju maloletnika izdvojene su još Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 1959. godine.

Stvaranjem maloletničkog krivičnog prava (Škulić, 2011) odredile se i brojne karakteristike maloletničkog prava (Jovašević, 2011), a kao prva se izdvojila da se krivično pravo ne odnosi na lice koje u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršilo 14 godina jer se takva lica nazivaju decom i prema njima je potpunosti isključena primena krivičnog prava. Pored ove karakteristike, kao važnu možemo izdvojite i to da pojam maloletnog učinioca krivičnog dela nije moguć jer krivičnog dela nema bez postojanja krivice na strani njegovog učinioca, a pojam krivice nije spojiv sa maloletnikom. Zbog toga je Krivični zakonik upotrebljavao formulaciju maloletnik koji je izvršio protivpravno delo koje je u zakonu predvidjeno kao krivično delo (Jovašević, 2006).

Donošem Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005) preciznije je uređen pojam maloletika u krivičnopravnom sistemu (Radulović, 2010), ali je položaj dece ostao nepromenjen i oni se smatraju licima do 14 godina života prema kojima se ne mogu primeniti nikakva krivične sankcije.

Republika Srbija je strana ugovornica Konvencije o pravima deteta (Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 15, 1990) i obavezala se da odredbe te Konvencije poštuje, uključujući i stavove Komiteta za prava deteta, ugovornog tela koje spovodi nadzor na odredbema tog

međunarodnog ugovora. Komitet za prava deteta je dodetalja obrazložilo svoj stav da nijedna država ugovornica Konvencije ne treba da ima uzrast krivične niži od godina.

U skladu sa Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005) maloletno lice smatra lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo 14 godina, a nije navršilo 18 godina. Prema pomenutom Zakonu maloletnici se kao učinioci krivičnih dela prema uzrastu dele na mlađe i starije maloletnike. Mlađi maloletnici su lica uzrasta od navršenih 14 do nenavršenih 16 godine, dok u stariji maloletnici lica koja su navršila 16, ali nisu navršila 18 godina. U određenim slučajevima maloletničko krivično pravo se primenjuje i na mlađa punoletna lica, odnosno na lica koja su u vreme izvršenja krivičnog dela navršila 18 godina, a u vreme suđenja nisu navršila 21 godinu.

Za izvršena krivična dela ovaj Zakon (Jovašević, 2005) je propisao da se prema maloletnicima mogu primeniti vaspitni nalozi ili krivične sankcije. Prema maloletnom učiniocu krivičnog dela se mogu primeniti jedan ili više vaspitnih naloga za krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (član 5. stav 1. ZMUKD). Uslovi za primenu vaspitnog naloga su: priznanje krivičnog dela od strane maloletnika i njegovo odnos prema krivičnom delu i oštećenom (čla 5. stav 3. ZMUKD)

Kažnjavanje maloletnika (Jovašević, 2012) za učinjena krivična dela se u skladu sa navedenim Zakonom može ostvariti izricanjem krivičnih sankcija, te se tako njima mogu izreći sledeće krivične sankcije: *vaspitne mere*, *kazna maloletničkog zatvora* i *mere bezbednosti*.

Mlađim maloletnicima (učiniocima u uzrastu od 14 do 16 godina) se mogu izreći samo vaspitne mere, dok se starijim maloletnicima (učiniocima u uzrastu od 16 do 18 godina) mogu izreći vaspitne mere, a izuzetno i kazna maloletničkog zatvora.

Svrha krivičnih sankcija prema maloletnicima je da se nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći, kao i obezbeđivanjem opšteg i stručnog osposobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika, na vaspitavanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbedilo ponovno uključivanje maloletnika u društvenu zajednicu, dok je svrha maloletničkog zatvora, pored navedene svrhe, i vršenje pojačanog uticaja na maloletnog učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela, kao i na druge maloletnike da ne vrše krivična dela (član 10 ZMUKD).

Najčešće krivične sankcije koje se izriču maloletnicima su vaspitne mere (nezavodskog i zavodskog tipa) i mogu se izreći i mlađim i starijim maloletnicima. Vaspitne mere se mogu sistematizovati u tri grupe: 1) mere upozorenja i usmeravanja: sudski ukor i posebne obaveze; 2) mere pojačanog nadzora: pojačan nadzora od strane roditelja, usvojioca ili staraoca, pojačan nadzor u drugoj porodici, pojačan nadzor od strane organa starateljstva, pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitanje i obrazovanje maloletnika; 3) zavodske mere: upućivanje u vaspitnu ustanovu, upućivanje u vaspitno-popravni dom, upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje (član 11 ZMUKD).

U izuzetnim slučajevima kada su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi i ako je sud došao do uverenja da se svrha maloletničkih krivičnih sankcija ne može ostvariti primenom vaspitnih mera, sud može starijem maloletniku da izrekne posebnu vrstu kazne – kaznu maloletničkog zatvora ukoliko su ispunjena četiri kumulativna uslova. *Prvi uslov* je objektivan i odnosi se na starost maloletnika. Može se kazniti samo stariji maloletnik (starosti od šesnaest do osamnaest godina). *Drugi uslov* je težina izvršenog krivičnog dela. Potrebno je da je maloletnik izvršio krivično delo za koje je predviđena kazna zatvora teža od pet godina. *Treći uslov* je subjektivne prirode i odnosi se na postojanje visokog stepena krivice na strani maloletnika, dok je za postojanje *četvrtog uslova* potrebna ocena suda da zbog težine izvršenog krivičnog dela i visokog stepena krivice maloletniku nije opravdano izreći neku od vaspitnih mera.

Kazna maloletničkog zatvora (Radulović, 2010) izriče se uvek u određenom trajanju i može trajati od šest meseci do pet godina, a izuzetno i do deset godina, ukoliko je izvršeno krivično delo za

koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od dvadeset godina ili teža kazna ili u slučaju sticaja najmanje dva krivična dela. Izricanje kazne maloletničkog zatvora je uvek fakultativno čak i kada su ispunjeni svi prethodno navedeni uslovi za njeno izricanje, što ovu krivičnu sankciju izdvaja od kazne zatvora koja se izriče punoletnim izvršiocima krivičnih dela. S obzirom na svoj karakter kazna maloletničkog zatvora je jedina krivična sankcija koja se može izreći maloletnim učiniocima krivičnih dela i koja za posledicu ima osuđivanost maloletnika.

Mere bezbednosti se mogu izreći maloletnicima ako im je izrečena vaspitna mera ili kazna maloletničkog zatvora, osim mere bezbednosti obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi koja se može izreći samostalno (član 39 ZMUKD).

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005) je donet kao potpuno novi Zakon 2005. godine i uprkos mnogobrojnim naporima naučne i stručne javnosti, još uvek nije doživeo izmene. Ovaj Zakon je svakako učinio veliki napredak u određenju položaja maloletnika budući da se do njegovog donošenja njihov položaj regulisao samo opštim normama krivičnog prava. Preciznije određenje položaja maloletnika, posebno kao učinioca krivičnih dela i njihovo kažnjavanje propisanim kaznama svakako utiče na represiju i prevenciju njihovog ponašanja uokvirenu posebnim pravnim normama koje su označile ovaj uzrast kao pravnu kategoriju odgovornu za učinjeno delo, kojim su dobili poseban status u pravnom sistemu ali i posebnu zaštitu istim tim normama kao potencijalne žrtve krivičnih dela.

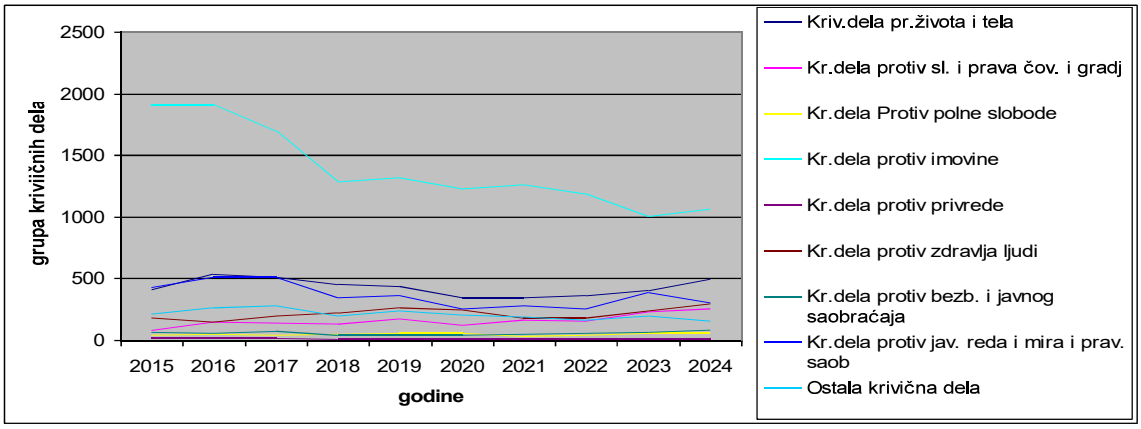
Statistički prikaz prijavljenih maloletnika za izvršena krivična dela

Maloletnici koji vrše krivična dela su svoju sklonost prema ovim društveno negativnim ispoljavanjima najčešće pokazala još kao deca, te se može smatrati da svaki statistički podatak koji ukazuje na broj prijavljenih maloletnika za učinjena dela je potencijalno bio i podatak koji se odnosio i na decu. Ipak, iako su ove dve starosne kategorije vrlo bliske, razlika u razvojnom statusu ipak postoji, te se zbog krivične odgovornosti maloletnika, evidencije o kažnjavanju vode samo o maloletnim licima. U narednom tekstu rada biće prikazani podaci koji se odnose na broj prijavljenih maloletnika u prvosudnostatističkoj praksi prema grupi krivičnih dela za period od 2014. godine do 2023. godine. Ovi podaci će pomoći prilikom analize vrste dela koja maloletnici najčešće vrše, a sve u cilju ukazivanja rizika koji se javljaju u njihovoj dobi, najpre kao deca, a potom i kao maloletnici i koji su eskalirani vršenjem dela (Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude, Bilteni Republičkog zavoda za statistiku: broj 618 za 2015. godinu (2016); broj 630 za 2016. godinu (2017); broj 641 za 2017. godinu (2018); broj 654 za 2018. godinu (2019); broj 666 za 2019. godinu (2019); broj 678 za 2020. godinu (2021), broj 690 za 2021. godinu (2022), broj 703 za 2022. godinu (2023), broj 715 za 2023. godinu (2024) i broj 726 za 2024. godinu (2025).

Tabela 1. Prijavljeni maloletnici prema grupi krivičnih dela u Republici Srbiji u periodu 2015-2024. godine

godine	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Kriv.dela pr.života i tela	414	535	510	452	440	349	349	360	403	491
Kr.dela protiv sl. i prava čov. i gradj	86	150	138	128	171	123	161	155	234	258
Kr.dela Protiv polne	39	47	40	49	54	61	36	41	61	54

slobode										
Kr.dela protiv imovine	1912	1914	1696	1289	1321	1230	1263	1188	1010	1067
Kr.dela protiv privrede	13	14	17	9	10	9	5	7	5	10
Kr.dela protiv zdravlja ljudi	181	145	198	224	260	248	182	178	243	301
Kr.dela protiv bezb. i javnog saobraćaja	67	58	76	44	43	43	50	57	64	86
Kr.dela protiv jav. reda i mira i prav. saob	428	513	512	350	364	253	281	258	384	304
Ostala krivična dela	215	267	278	199	240	208	186	166	194	153
Ukupno	**3355**	**3643**	**3465**	**2744**	**2903**	**2524**	**2513**	**2410**	**2598**	**2724**

Grafikon 1. Ilustracioni prikaz prijavljenih maloletnika prema grupi krivičnih dela u Republici Srbiji u periodu 2015-2024. godine

Analizirajući prethodne podatke, maloletnici najčešće vrše krivična protiv imovine (Nikolić, 2022) i to u značajno većem obimu u odnosu na ostala krivična dela, kao i krivična dela protiv života i tela i protiv javnog red i mira i pravnog saobraćaja, koja donimiraju u odnosu na ostala krivična dela.

U smislu izvršenja krivičnih dela protiv imovine, najveći broj prijavljenih maloletika je bio 2015. i 2016. godine i to čak 1912, odnosno 1914, kao i 2017. godine kada je taj broj bio 1696, dok su u ostalim analiziranim godina smanjivao i najmanji je bio 2023. godine i to 1010 prijavljenih maloletnika. Kada se radi o krivičnim delima protiv života i tela najveći broj prijavljenih maloletnka je bio 2016. godine i to 535, a potom 2017. godine 510 maloletnika. U ostalim godina nije bilo veceg odstupanja u vršenju krivičnih dela, te je najmanji broj bio 2020. i 2021. godine i to 349 prijavljenih maloletnika. U smislu izvršenja krivičnih dela protiv javnog reda i mira i pravnog saobraćaja najveći

broj prijavljenih maloletnika je bio 2016. godine i to 513, kao i 2017. godine kada je iznosio 512. Najmanji broj prijavljenih je bio 2020. godine i to 253 maloletnika.

Uvidom u prethodno navedene podatke, neminovno je da maloletnici najčešće vrše krivična dela sa elementima nasilja imajući u vidu da krivična dela protiv zivota i tela, kao i dela protiv javnog reda i mira u svojim strukturama sadrže bunt i nasilje koje čine radnju izvršenja dela. Kada je reč o krivičnim delima protiv imovine, maloletnici ih najčešće vrše po uzoru na ponoletna lica, usled izvršenja dela u vezi sa opojnim drogama ili takođe sa elementima nasilja budući da su i u grupi imovinskih dela propisana dela koja su usmerena protiv imovine, ali se radnja izvršenja preduzima nasijem, kao što je slučaj sa razbojništvom, razbojničkom krađom, teškom krađom itd.

Krivična odgovornost maloletnika i njena granica

Kao što je u prethodnom tekstu rada rečeno, odgovornost lica u krivičnopravnom sistemu Srbije (Stojanović, 2014) počinje sa 14 godina, te se maloletni učinioci smatraja lica od 14 do 18 godina, a od 18. godine punoletni učinioci krivičnih dela i prema njima se, za raliku od maloletnika prema kojima se primenjuje maloletničko krivično pravo, primenjuje klasično krivično pravo. Lica u uzrastu do 14 godina smatraju se decom i oni su isključeni krivične odgovornosti, te se prema njima ne mogu primeniti krivične sankcije, dakle ni maloletničko, ni klasično krivično pravo.

Ipak, postavlja se pitanje sta ce se desiti sa licima koja su do 14. godine izvršila krivična dela. Odgovor je da deca ne podležu krivičnoj odgovornosti. Međutim razvoj civilazice i društva promenio je i tok razvoja dece, te danas, u čitavom svetu deca su naprednija nego deca ranije kada su donete ove krivičnopravne norme.

U prilogu ovih činjenica, neke zemlje su se odlučile da spuste granicu krivične odgovornosti maloletnika (Škulić, 2010) kao npr. Engleska i Škotska koje su postavile granicu krivične odgovornosti od 10 godina, Belgija od 12. godina, a Francuska od 13. godina. Ipak, postoje i zemlje koje su podigle granicu krivične odgovornosti, kao što je Belorusija koja propisuje kažnjavanje tek sa 16. godina, što pokazuje da su granice široko postavljene.

Zemlje koje su se odlučile za nižu granicu krivične odgovornosti dece, kao što su Engleska i Škotska koje su odredile da je 10 godina su zemlje kod kojih je ovo rešenje tradicija duga niz godina, ali kod njih nije moguće izricanje tipične krivične sankcije i ne vodi se tipičan krivični postupak prema deci koja imaju toliko malo godina. Sa druge strane imamo i zemlje kod kojih je granica krivične odgovornosti od 15 ili 16 godina.

U zemljama koje su se odlučile na nisku granicu krivične odgovornosti, odgovornost te dece sa samo formalno tretira kao krivična odgovornost i vodi se navodni krivični postupak koji za tako malu decu više liči na ono što je kod nas postupak socijalne zaštite, a navodne krivčne sankcije u osnovi su tpične socijalne sankcije i decu niko ne tera u zatvor (Škulić, 2010) .

U Evropi i svim državama nekadašnje SFRJ standardna granica krivične odgovornosti je sa 14 godina i mišljenja smo da ne bi trebalo mnogo odstupati od ovog rešenja koje predstavlja standard u kažnjavanju maloletnika, odnosno granicu odgovornosti maloletnika ne bi trebalo snižavati najpre zbog ugovornice strane Konvencije o pravima deteta koja implicitno zahteva da se granica krivične odgovornosti na snižava, a potom i zbog toga jer bi to značilo isključivo jačanje represije što je prof. Škulić naglasio da bi bili zakonodavstvo koje „stalno insistira na represiji“ (https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/080120/080120-vest6.html, pristupljeno 23.02.2026. godine).

Profesor Škulić (Škulić, 2010) je mišljenja da bi Srbija snizavanjem granice krivične odgovornosti bila i jedina država na prostoru bivše Jugoslavije koja bi išla na tako nisku granicu odgovornosti i da bi to dodatno opteretilo i organe gonjenja iz krivičnog postupka. Istovremeno se

zalaže i za stav da trebamo da budemo malo oprezniji u promenama krivičnog zakonodavstva i da shvatimo da nije sve u represiji i da njom ne treba po svaku cenu menjati mehanizme.

Spuštanjem granice krivične odgovornosti, osim što nije utemeljeno na medjunarodnom stanardima, stvorilo bi krivičnoprocenu sliku da decu od 12 godina uvodimo u krivični sistem i time se ne bi ništa postiglo, a sankcije bi bile praktično, kakve se i sada mogu postići merama socijalne zaštite (Škulić, 2010). Sa druge strane postojaće i deca koja će i mlađa od uzrasta propisanog za krivičnu odgovornost, vršiti krivična dela, a deca koja su u krivičnopravnom sistemu i dalje neće, kao što je sada slučaj sa onima starijim od 14 godina.

Ovim rešenjem bi od dece stvarali u pravnom smislu „kriminalce“ koja nisu još uvek svesna svoje odgovornosti, te ih „obeležiti“ za ceo život i dok su u psihološkom, sociološkom i fizičkom razvoju. Krivično pravo treba da bude krajnji mehanizam delovanaj prema deci, a ne primarni. Osnovni i primarni mehanizmi koji treba delovati prema deci su porodica, skola, drutvo, kultura i ostale socijalne vrednosti. Takodje, snizavanje granice krivične odgovornosti neće imati preventivnog uticaja ni u vidu specijalne prevencije prema detetu koje je učinilo krivično delo, a ni u smisu generalne prevencije koja bi se ogledala u prevenciji ostale dece da ne vrše krivična dela, već bi ovo rešenje imalo isključivo represivnu ulogu i kazneni populizam.

Komitet Ujedinjenih nacija za prava deteta je ukazao i na to da se zrelost dece uzrasta od 12 do 13 godina još razvija i da je malo verovatno da će razumeti uticaj svojih postupaka ili razumeti krivični postupak, te da je i to razlog zbog čega su države potpisnice Konvencije o pravima deteta pozvane da ni pod kojih okolnostima ne smanjuju starosnu granicu od 14 godina za odgovornost maloletnika.

Razloga uvek ima i za opravdano spuštanje granice odgovornosti maloletnika, kao što su mnoga društvena dešavanja (Stevanović, 2013) i teški slučajevi ubistva od strane deteta koji su se dogodili, kao i razvoj dece i njihov stadijum u odnosu na decu ranijih generacija. Sa druge strane, pored međunarodnih akata, opravdani su i razlozi ne spuštanja granice odgovornosti iz svih prethodno navedenih razloga, a kao najznačajniji je nedostatak sposobnosti dece uzrasta 12 i 13 godina da shvate značaj svoga dela i vodjenja postupka, kao i dobijanje statusa „kriminalca“ i kriminalnog dosijea sa kojim će se nositi celog zivota.

Zaključna razmatranja

Svakom društvu je neophodno da stvori uslove društvene zaštite u kojima će biti svi društveni subjekti uključeni, od porodice, škole, kulture i koji će graditi sistem vrednosti na kojem će počivati ispravne norme koje će oblikovati dete i njegov razvoj. Deca koja pokazuju sklonosti prema vršenju krivičnih dela trebala bi biti na nekom „posmatranju“ i tretmanu koji će pomoći i preventivno delovati da se od njih ne stvaraju potencijalni maloletni učinioci krivičnih dela, a kasnije i punoletni učinioci. Dela koja oni najčešće čine i kasnije kao maloletni učinioci su najčešće nasilnička krivična dela, te je potrebno da bunt nasilništva iskorenimo i zaustavimo upravo u periodu dok se deca, kako ne bi primenjivali krivičnopravne norme koje neće isključivo uticati u njihovom vaspitavanju i prevaspitavanju. Za devijantno ponašanje ove dece, budući da ne podležu krivičnoj odgovornosti možemo upotrebiti adekvatan termin, a to je deca u sukobu sa zakonom i rizikom.

Spuštanjem granice krivične odgovornosti maloletnika ne bi se postigli preventivni efekti, imajući u vidu da će uvek postojati deca koja su mlađa i od tog uzrasta, te deca koja bi bila krivično odgovorna ne bi shvatila značaj svog dela jer nisu sposobna da budu aktivni subjekti u postupku koji bi se vodio prema njima. Sa druge strane, svakako treba uzeti u obzir da je sposobnost deteta danas izražajnija u odnosu na ranije periode, posebno u kritičnom uzrastu od 12 do 14 godina koji je predmet diskusije za spuštanje granice krivične odgovornosti.

Maloletnici najčešće vrše dela protiv imovine, a potom i dela sa elementima nasilja, što je u pretodnoj analizi rada prikazano. U prvom slučaju se radi najčešće o vrbovanju od strane punoletnih lica, znajući da se prema maloletnicima ne mogu izreći teže sankcije, te bi u ovom slučaju trebalo takodje uključiti društvene subjekte u prepoznavanju, identifokavanju i zaštiti dece i maloletnika kao žrtava punoletnih učinioca. U drugom slučaju bunt nasilja bi trebalo sankcionisati još kod dece koja potencijalno postaju maloletni učinioci ovih dela i to raznim metoda socijalne represije, kao i preventivnim delovanjem svim vrednosnih subjekata.

Suština rada ogleda se u generalizovanju problema da li treba spustiti granicu krivične odgovornosti maloletnika ili ne, te su u radu izneti mnogi opravdani razlozi koji ukazuju da to nije potrebno činiti, imajući u vidu da se svrha suzbijanja kriminaliteta ne ostvaruje jačanjem represije, već jačanjem preventivne funkcije koja se sastoji u poboljšanju društvenih odnosa, vrednosti, kao i uticaja porodice, škole i ostalih faktora na dete i maloletnike. Ipak, imajući u vidu činjenicu da deca nisu istog razvojnog statusa kao nekada, već naprednija, ostaje pitanje da li je zbog tih razloga potrebno spustiti granicu krivične odgovornosti, a ne isključivo iz razloga jačanja represije. Odgovor bi trebalo pronaći u sveobuhvatnoj analizi faktora razvoja deteta i stručnom i naučnom timu koji bi do ovog rešenja došli i kao takvo implementirati u zakonodavne okvire.

Republika Srbija svakako poštuje medjunarodne standarde i u skladu sa tim propisuje pozitivnim rešenjima granicu krivične odgovornosti sa 14 godina, kao i mnoge zemlje Evrope i regiona. Zbog društvenih desavanja, opravdano se nameće pitanje spuštanja ove granice, kao i zbog rešenja za koje su se neke zemlje odlučile, što je u radu bilo objašnjeno. Iako, za sada, ostaje propisana granica krivične odgovornosti sa 14 godina, decu koja nisu krivično odgovorna, ne treba izopštiti iz krivičnopravnog i kriminološkog posmatranja te pažnju usmeriti samo na maloletna i punoletna lica. Decu koja su u riziku i u sukobu sa zakonom trebalo bi posmatrati kao potencijalne učinioce krivičnih dela kao budući maloletnici ili punoletna lica, kako bi ih vratili pravim vrednostima dok su jos u ovom razvojnom statusu. U tome nam ne može pomoci samo aktuelizovanje pitanja spuštanja granice krivične odgovornosti, već u najvećoj meri vrednosni društveni subjekti kao što su porodica, društvo, kultura koji će preventivnim mehanizmima uticati na decu da ne postaju potencijalni izvršioci dela, ali i raznim represivnom metodama socijalnog delovanja suzbijati njihova devijantna ponasanja.

Literatura

1. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 618. (2016). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2015.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
2. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 630. (2017). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2016.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
3. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 641. (2018). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2017.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
4. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 654. (2019). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2018.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
5. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 666. (2019). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2019.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
6. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 678. (2021). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2020.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
7. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 690. (2022). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2021.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
8. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 703. (2023). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2022.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
9. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 715. (2024). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2023.* Beograd: Republički zavod za statistiku.
10. Bilten Republičkog zavoda za statistiku, br. 726. (2025). *Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2024.* Beograd: Republički zavod za statistiku.

11. Bošković, M. (2002). *Socijalna patologija*. Novi Sad.
12. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005.
13. Jovašević, D. (2005). *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*. Beograd: Službeni list SCG.
14. Jovašević, D. (2006). *Krivično pravo, Opšti deo*. Beograd: Nomos.
15. Jovašević, D. (2011). *Maloletničko krivično pravo*. Niš: Pravni fakultet.
16. Jovašević, D. (2012). *Kažnjavanje maloletnika u krivičnom pravu, Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji*, *Zbornik radova*. Beograd: Centar za prava deteta.
17. Konvencija o pravima deteta, Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 15, 1990.
18. Krivični zakonik, *"Službeni glasnik RS"*, broj 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19 i 94/24.
19. Konstantinović Vilić, S.& Nikolić Ristanović, V. (2003). *Kriminologija*. Niš: Pravni fakultet.
20. Nikolić, G. (2022). Maloletnici kao učinioci imivinskih krivičnih dela, Zbornik radova, *Poremećaji u ponašanju djece i mladih*, Banja Luka: Centar modernih znanja.
21. Radulović, LJ. (2010). *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
22. Simović, M, *et al*. (2013). *Maloljetničko krivično pravo*, Istočno Sarajevo.
23. Stevanović, Z. (2013). *Socijalna patologija*. Beograd.
24. Stojanović, Z. (2014). *Krivično pravo, opšti deo*. Beograd: Pravna knjiga.
25. Stojanović, Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika: prema stanju Krivičnog zakonika od 1. decembra 2019. godine i prema stanju zakonodavstva od 21.maja 2019. godine*. Beograd: Službeni glasnik.
26. Škulić, M. (2010). Starosna granica sposobnosti za snošenje krivice u krivičnopravnom smislu. *Crimen*. Beograd: Pravni fakultet.
27. Škulić, M. (2011). *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
28. https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/080120/080120-vest6.html, pristupljeno 23.02.2026. godine.

IS IT NECESSARY TO LOWER THE AGE OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR JUVENILES TO INCLUDE CHILDREN?

Dr Gordana Nikolić
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia

Abstract: *The Republic of Serbia, like the countries of the region and Europe, is a signatory to the United Nations Convention on the Rights of the Child and, as such, has undertaken to respect its provisions, including the views of the Committee on the Rights of the Child, the treaty body that supervises the implementation of this international agreement. However, numerous events and the escalation of violence among children have led to reconsideration of the decision to lower the age of criminal responsibility for juveniles to include children, i.e., reducing the minimum age of criminal responsibility from 14 to 12 years. For now, this idea has been abandoned, as it is considered to represent merely penal populism and therefore requires further reconsideration. On the other hand, the United Nations Committee on the Rights of the Child has assessed that no State Party to the Convention should prescribe a minimum age of criminal responsibility below 14, and even recommends that this age limit be gradually increased. In this paper, the author addresses this issue by analyzing the position of juveniles within the criminal legislation of Serbia and providing a statistical overview of juveniles as perpetrators of criminal offenses. The author argues that this category of juveniles has been in the position of children at risk, whose behavioral escalation has resulted in criminal responsibility precisely due to the age threshold. Based on this analysis, the author draws a conclusion on whether it is necessary and permissible to lower the age of criminal responsibility from 14 to 12, presenting arguments that justify or oppose such a decision, while taking into account international legal instruments and the positions of criminal law theory and practice.*

Keywords: *children, juveniles, criminal responsibility, Convention on the Rights of the Child, Criminal legislation.*